

## The Gleaner

Vol 10 (1973)



### Μία διασάφηση σχετικά με το «Ημερολόγιο» του Ιακώβου Ν. Τομπάζη

*Ρωξάνη Δ. Αργυροπούλου*

doi: [10.12681/er.9490](https://doi.org/10.12681/er.9490)

Copyright © 2016, Ρωξάνη Δ Αργυροπούλου



This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

#### To cite this article:

Αργυροπούλου Ρ. Δ. (2016). Μία διασάφηση σχετικά με το «Ημερολόγιο» του Ιακώβου Ν. Τομπάζη. *The Gleaner*, 10, 66–67. <https://doi.org/10.12681/er.9490>

## ΠΑΡΑΣΧΟΛΗΜΑΤΑ

### ΜΙΑ ΔΙΑΣΑΦΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ» ΤΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ Ν. ΤΟΜΠΙΑΖΗ

Ἡ ἔκδοση μιᾶς ἐφημερίδας τὸ 1821 ἀπὸ τὸν ναύαρχο Ἰάκωβο Τομπάζη στὴν Ἵδρα, τρία χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ «Φίλου τοῦ Νόμου» παρουσιάζεται σὰν μία ἐνδιαφέρουσα ὑπόθεση γιὰ τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ ὅπου. Ὁ Φ. Μιχαλόπουλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τὴν πρόβαλε, στηριζόμενος σὲ ὑποσημείωση τοῦ προλόγου τοῦ φυλλαδίου τοῦ Κωνσταντίνου Μηνωῖδη Μηναῖ, *Πρὸς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Εὐρώπης Ἐθνη Προκλήσεις, εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων*, Παρίσι 1826 (βλ. Φ. Μιχαλόπουλος, *Μία ἄγνωστος ἐφημερὶς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως «Ὁ Ἑλληνικὸς Καθολικὸς» 1821-1823*, ἐφημ. «Καθημερινή», φ. 21 Ἰουλίου 1940). Στὴν ὑποσημείωση αὐτὴ ὁ γάλλος ἐκδότης παρουσιάζει τὸν Μηναῖ ὡς τὸν συγγραφέα τοῦ «Discours, adressé en 1821 aux Souverains de l'Europe, par ordre de l'administration d'Hydra, et considéré par elle comme le manifeste de la Grèce, ce qui est prouvé suffisamment par le journal de l'amiral Tombazis . . .».

Ὅμως τὸ Journal αὐτὸ τοῦ Γιακουμάκη Τομπάζη δὲν εἶναι ἐφημερίδα, ὅπως ὑπέθεσε ὁ Μιχαλόπουλος, ἀλλὰ Ἡμερολόγιο, τὸ ὁποῖο, ὅπως θὰ δοῦμε, εἶχε εὐρύτατα κυκλοφορήσει μέσα στοὺς φιλελληνικοὺς κύκλους ἀπὸ τὰ πρῶτα κιόλας χρόνια τοῦ Ἀγώνα. Οἱ σχέσεις τῶν Τομπάζη μὲ τοὺς φιλέλληνας ἦσαν στενές· τόσο ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης ὅσο καὶ ὁ ἀδελφός του Μανώλης ἦσαν προσηνεῖς πρὸς τοὺς ξένους: «ils accueillent les étrangers avec une urbanité et un empressement d'autant plus agréables à rencontrer qu'ils sont plus rares à Hydra», σημειώνει ὁ Maxime Raybaud στὰ *Mémoires sur la Grèce pour servir à l'histoire de la guerre de l'Indépendance* (τ. Β' Παρίσι 1825, σ. 55). Ἀκόμη ἀλληλογραφοῦσαν μὲ φιλέλληνας ὅπως τὸν Voutier, τὸν Eynard καὶ τὸν Lebrun. Τὸ Ἡμερολόγιο τὸ ὁποῖο διατηροῦσε ὁ Ἰάκ. Τομπάζης εἶχε ἀποκτήσει χαρακτηριστὰ ἐπίσημης μαρτυρίας τοῦ Ἀγώνα ἀπὸ τὶς ἀπαρχές του: κάθε περιγραφή του ἐπιβεβαιώνεται μὲ τὶς ὑπογραφές αὐτοπτῶν μαρτύρων. Οἱ πρῶτες κιόλας ξενόγλωσσες ἀφηγήσεις τῶν γεγονότων τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀντλοῦν πληροφορίες ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιο τοῦ Τομπάζη, πράγμα ποὺ δείχνει ὅτι τὸ Ἡμερολόγιο αὐτὸ κυκλοφοροῦσε σὲ χειρόγραφη μορφή ἀνάμεσα στοὺς φιλέλληνας. Στὰ 1822, ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης δημοσιεύει στὸ Παρίσι ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιο στὸ *Précis des opérations de la flotte grecque durant la révolution 1821 et 1822*, στὰ 1824-25 ὁ Maxime Raybaud ἀναφέρει ὡς πηγὴ γιὰ τὴν συγγραφή τῶν *Mémoires sur la Grèce* τὸ Ἡμερολόγιο τοῦ Τομπάζη (τ. Α', σσ. XIV/XV) καὶ στὰ 1832 ὁ Thomas Gordon δημοσιεύει ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ Ἡμερολογίου αὐτοῦ στὴν *History of the Greek Revolution* (τ. Α', σ. 254). Ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1884, ὁ Victor Serres θὰ δημοσιεύσει στὸ *Annuaire de l'Association pour l'encouragement des Etudes Grecques en France* 18 (1884), σσ. 256 κέξ. τὸ χφ. τοῦ *Ἡμερολογίου τῆς ἐξόδου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου διορισθέντος διὰ τὸ αἰγαῖον πέλαγος, καὶ διοικουμένου*

ὡπὸ τοῦ ναυάρχου κυρίου Ἰακώβ Τουμπάζη ἀπὸ τὴν Bibliothéque Nationale (Supplément grec, 730). Τὸ χρ. αὐτὸ φέρει αὐτόγραφες σημειώσεις τοῦ Μηνωῖδη Μηνᾶ καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ μᾶς πείθει ὅτι ὁ Μηνᾶς ἀνῆκε στὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια γνώριζαν τὸ Ἡμερολόγιο τοῦ Τουμπάζη· τέλος εἶναι σαφές ὅτι ἡ ὑποσημείωση τοῦ φυλαδίου τοῦ Μηνᾶ ἀναφέρεται στὸ Ἡμερολόγιο τοῦ Ἰακ. Τουμπάζη καὶ ὄχι σὲ ἐφημερίδα.

Ρωξάνη Δ. Ἀργυροπούλου

#### ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ ΤΟΥ «ΛΟΓΙΟΥ ΕΡΜΗ»

Στὴν Αὐτοβιογραφία τοῦ Σαμουήλ τοῦ Κυπρίου (βλ. Μ. Ι. Γεδεών, *Χρονικά τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας*, Κων/πολις 1883, σ. 194 - 199) μνημονεύεται κάποιος διδάσκαλος Νικόλαος τὸν ὅποιο ἐγνώρισε ὁ Σαμουήλ στὰ 1817 στὸ Φιλολογικὸ Γυμνάσιο τῆς Σμύρνης καὶ πού, σύμφωνα μὲ τὴν μαρτυρία τοῦ ἴδιου, εἶχε ἀκολουθήσει τὸν Κ. Κούμα στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅταν ὁ τελευταῖος προσκλήθηκε νὰ διδάξῃ στὴν Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία (1814 - 1815).

Σὲ μιὰ ὑποσημείωση τῆς ἀνακοινώσεώς μου γιὰ τὸν Σαμουήλ στὸ Α΄ Κυπριολογικὸ Συνέδριο (Ἀπρίλιος 1969) ἔχω συγκεντρώσει στοιχεῖα πού ἀποδεικνύουν ὑπαρκτὸ πρόσωπο τὸν διδάσκαλο Νικόλαο (παρὰ τὶς ἀρνητικὰς ἔρευνες τοῦ Γεδεών, ἔ. ἀ., σ. 211) καὶ ἀφ' ἐτέρου ἐλέγχουν ἐπισηφαλῆ τὴν ταύτισή του μὲ τὸν Νικόλαο Λογάδη (βλ. Τ. Θ. Γριτσόπουλου, *Ἡ Σχολὴ Κορυθῶ - Τζεσμε*, ΕΕΒΣ, τ. 36, 1968, σ. 223). Πρόκειται — ὅπως ὑποστηρίζω ἐκεῖ — γιὰ τὸν συμρναῖο Νικόλαο Γεωργιάδη τοῦ ὁποῦ ἡ διδασκαλικὴ θητεία στὴ Σμύρνη μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὸν «Λόγιο Ἐρμῆ» (βλ. τόμους 1811, σ. 391, 1812, σ. 133, 1813, σ. 276). Στὸν «Λόγιο Ἐρμῆ» ἐπίσης θὰ δημοσιευθοῦν πολὺ ἀργότερα δύο ἐπιστολές του ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, ὅπου φαίνεται πὼς ἐγκαταστάθηκε τελικὰ (βλ. 1819, σ. 815 - 821 καὶ 871 - 873). Μὲ τὴν πρῶτὴ ἀπὸ αὐτὰς παίρνει μαχητικὸ μέρος στὶς ἔριδες ἀνάμεσα στὶς παρατάξεις τοῦ «Λόγιου Ἐρμῆ» καὶ τῆς «Καλλιόπης», ἡ ὅποια καὶ δὲν θὰ τοῦ χαρισθῆ γιὰ τὴν κοραϊκὴ του ιδεολογία (βλ. «Καλλιόπη» 1821, σ. 28 κέ.).

Οἱ παραπάνω πληροφορίες μποροῦν τώρα νὰ συμπληρωθοῦν μὲ ἄλλες πού ἀντλοῦμε ἀπὸ τὸν τελευταῖο τόμο (1821) τοῦ «Λόγιου Ἐρμῆ». Τρεῖς ἀνώνυμες ἐπιστολές ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι πού δημοσιεύονται ἐκεῖ μὲ τὴν ὑπογραφή «ὁ γνωστὸς φίλος σου» ἢ «ὁ φίλος σου», εἰκάζω πὼς ἔχουν συντάκτῃ τους τὸν Νικόλαο Γεωργιάδη. Οἱ δύο πρῶτες (σ. 129 - 130 καὶ 181 - 182), γραμμένες προφανῶς ἀπὸ λόγιο πού ζοῦσε ἀπὸ κοντὰ τὰ σχολικὰ πράγματα τοῦ Βουκουρεστίου, παρέχουν λεπτομερειακὰ εἰδήσεις γι' αὐτὰ ἢ τρίτῃ (σ. 195 - 213) ὑπεραμύνεται τὸν θέσεων τοῦ «Λόγιου Ἐρμῆ» στὴ διαμάχη του μὲ τὸν Ἀθ. Σταγειρίτη, τὸν ἐκδότῃ τῆς «Καλλιόπης», καὶ τὸν κύκλο τοῦ Κοδρικᾶ. Ἡ ἀνωνυμία ἐξηγεῖται τώρα εὐκόλα : δὲν θὰ ἦταν φρόνιμο ὁ συντάκτῃς της νὰ γίνῃ γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ ὀνομαστικὰ στόχος τῆς πολεμικῆς τῶν ἀντιπάλων του (πρβλ. καὶ Ἀπ. Δασκαλάκη, *Κοραῆς καὶ Κοδρικᾶς. Ἡ μεγάλη φιλολογικὴ διαμάχη τῶν Ἑλλήνων, 1815 - 1821*, Ἀθήναι 1966, σ. 162 - 164 καὶ 678 - 692 ὅπου ἀναδημοσιεύεται τὸ κείμενο. Ἡ πατρότητά του ἀποδίδεται σὲ φίλο ἢ συνεργάτῃ τοῦ Κοραῆ, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν προγενέστερη ἄποψη τοῦ Δ. Σ. Γκίνη, *Τὰ ἀνώνυμα ἔργα τοῦ Κοραῆ*, Ἀθήνα 1948, σ. 47).